

Mikroregion Polabí ve výuce vlastivědy

Závěrečná práce

Studijní program:

Studijní obor:

Autor práce:

Vedoucí práce:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Rozšiřující studium učitelství pro 1. st. ZŠ

Mgr. Jiří Pinka

RNDr. Dominik Rubáš

Katedra primárního vzdělávání

Zadání závěrečné práce

Mikroregion Polabí ve výuce vlastivědy

Jméno a příjmení: **Mgr. Jiří Pinka**
Osobní číslo: P19C00010
Studijní program: DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků
Studijní obor: Rozšiřující studium učitelství pro 1. st. ZŠ
Zadávací katedra: Katedra primárního vzdělávání
Akademický rok: **2020/2021**

Zásady pro vypracování:

Cíl: Vytvoření metodiky pro výuku regionální vlastivědy na 1. stupni ZŠ v Mikroregionu Polabí.

Požadavky:

- a) studium odborné literatury k tématu;
- b) vytvoření metodických materiálů;
- c) průběžná realizace aktivit dle vytvořené metodiky;
- d) evaluace a autoevaluace.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Literatura:

- 1) BINKOVÁ, A., et al., 2016. *Hravá vlastivěda 5: Novodobé české dějiny*. 2. vyd. Praha: Taktik International. ISBN 978-80-87881-28-6
- 2) DANIŠ, P., 2018. *Tajemství školy za školou: Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků*. Ministerstvo životního prostředí. ISBN 978-80-7212-631-6
- 3) HROUDOVÁ, S., CIMALA, J., 2013. *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*. 1. vyd. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-87591-31-4
- 4) KLECH, P., 2016. *Vlastivěda 4: Nejstarší české dějiny*. 1. vyd. Praha: Taktik International. ISBN 978-80-87881-98-9
- 5) PRŮCHA, J., 2000. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-399-4
- 6) VAVRDOVÁ, A., 2009. *Didaktika vlastivědy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2263-3

Vedoucí práce:

RNDr. Dominik Rubáš
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

17. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání:

1. května 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou závěrečnou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé závěrečné práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li závěrečné práce nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má závěrečná práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

25. dubna 2022

Mgr. Jiří Pinka

Poděkování

Děkuji panu RNDr. Dominiku Rubášovi za jeho vstřícnost a podporu při odborném vedení závěrečné práce.

Anotace

Mikroregion Polabí ve výuce vlastivědy má být praktickou ukázkou využití regionální vlastivědy v učivu primární školy. Práce zdůrazňuje potřebnost poznání místního regionu u žáků na základních školách. V teoretické rovině je cílem upozornit na didaktický potenciál vlastivědné exkurze. Po stručném vymezení předmětu vlastivěda a jeho významu následuje bližší seznámení s vybraným regionem, městy a obcemi. Jádro práce tvoří návrhy vycházek a exkurzí v oblasti Milovic a Lysé nad Labem a jejich příprava. Cílem závěrečné práce je tedy charakterizovat podstatu regionální vlastivědy a prakticky aplikovat využití vlastivědných vycházek a exkurzí při výuce. Dětem tak umožníme co nejvíce vycházet ze zkušeností a zážitků. Akce mohou mít dnes až tolik populární badatelské prvky. Úkolem je naučit děti tvořivě myslet, propojovat poznatky a co nejvíce dávat učivo do souvislostí. Práce má praktický metodický charakter.

Klíčová slova

vlastivěda, regionální vlastivěda, regionální princip, vlastivědná vycházka, vlastivědná exkurze, terénní výuka, Mikroregion Polabí

Annotation

The microregion of the Elbe river basin in teaching National History and Geography (so called Homeland Studies – furthermore abbreviated HS) should be a practical example of using the local region in primary school curriculum. The thesis emphasizes the necessity of local region knowledge in primary school students. On a theoretical level, the didactic potential of excursion is highlighted. A brief definition of the subject of HS (Homeland studies) and its importance is followed by closer acquaintance with the chosen region, towns and villages. The main part of the thesis suggests several educational walks and excursions near the town of Milovice and Lysá nad Labem and their theoretical preparation. The aim of the final work is to describe the basis of regional HS and practical application of walks and excursions during the educational process. It enables the pupils to learn through experience and enjoyment. These activities enable to include the elements of research, which are so popular today. The task is to teach the pupils creative thinking, linking knowledge and put things into context. This thesis may be characterized as practical and methodological.

Key words

Homeland Studies (HS), regional HS, regional principle, educational walk, geographical excursion, field teaching method, Microregion of the Elbe river basin

Obsah

Seznam obrázků a tabulek	8
Úvod	9
1. Teoretická část	10
1.1 Vlastivěda a regionální přístup	10
1.2 Témata regionální vlastivědy	11
1.3 Obecné cíle vlastivědy	12
2. Charakteristika Mikroregionu Polabí	14
2.1 Obce	14
2.2 Města Lysá nad Labem a Milovice	16
3. Vycházky a exkurze	23
3.1 Význam vycházek a exkurzí	23
3.2 Příprava na vycházku	24
4. Praktická část	26
4.1 Vycházky a exkurze po okolí	26
4.2 Další náměty vycházek v mikroregionu	37
5. Využití učebnic a učebních pomůcek	39
6. Shrnutí a závěr	42
Informační zdroje	43
Seznam příloh	46

Seznam obrázků a tabulek

1	Kaplička v obci Byšičky (10. 4. 2022)	16
2	Zbytek středověkého kamenného mostu v obci Byšičky (10. 4. 2022)	16
3	Alegorická <i>socha</i> Srpna (<i>Augustus</i>) v parku zámku (10. 4. 2022)	17
4	Zámecký park v Lysé nad Labem (10. 4. 2022)	18
5	Barokní kostel Narození sv. Jana Křtitele v Lysé n. L. (10. 4. 2022)	19
6	Italský vojenský hřbitov v Milovicích (10. 4. 2022)	20
7	Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské (10. 4. 2022)	21
8	Tůně Josefov v Milovicích (24. 8. 2020)	22
9	Směrová růžice k doplnění	28
10	Směrová růžice úplná	28
11	Veleještěři Lom Ve skále (24. 8. 2020)	30
12	Informační tabule Lom Ve Skále v Lysé nad Labem (24. 8. 2020)	30
13	Až sedmnáct metrů vysoká stěna z usazenin (24. 8. 2020)	31
14	Rakouský tábor před 1. světovou válkou	33
15	Rakouský tábor dnes (10. 4. 2022)	34
16	Chráněné území – přírodní rezervace Milovice (24. 8. 2020)	35
17	Těžká sovětská vojenská technika na tankodromu	35
18	Informační tabule při vstupu do zámecké zahrady (10. 4. 2022)	37
Tabulka 1	Stromy a zajímavosti o nich	27
Tabulka 2	Rostliny a zajímavosti o nich	27

ÚVOD

Metodický postup od blízkého ke vzdálenému je analogický poznávání světa v průběhu lidského života. Z toho potom vychází i snahy pedagogů. V prvouce a vlastivědě jde pak v podstatě o totéž. Pokud zdůrazňujeme uvedené východisko, mluvíme o regionální vlastivědě. Vlastivěda tak přináší nejen obsahy celonárodní, ale i místní. Jako jeden z hlavních předmětů v sobě zahrnuje části zeměpisné, dějepisné, přírodovědné a společenskovední.

Poznávání regionálních prvků by mělo probíhat především empiricky. Jsme přesvědčeni, že přímé poznávání může být v regionální vlastivědě velmi dobře zastoupeno právě vlastivědnou vycházkou (exkurzí). Dětem tak umožníme, co nejvíce vycházet ze zkušeností a zážitků. Akce mohou mít dnes až tolik populární badatelský charakter. Úkolem je potom naučit děti tvořivě myslet, propojovat poznatky a co nejvíce dávat učivo do souvislostí.

Cílem závěrečné práce bylo: 1. Definovat pojmy regionální vlastivěda a vlastivědná vycházka (exkurze); 2. Poukázat na didaktický potenciál vycházky v rámci výuky regionální vlastivědy; 3. Přehledně podat vlastivědný potenciál Mikroregionu Polabí; 4. Zpracovat do konkrétní podoby příklady vycházek včetně jejich výstupů a dalších námětů; 5. Původně předpokládanou realizaci a evaluaci nebylo možné uskutečnit. Proběhly pouze dvě vycházky, a to ještě před zadáním této práce.

Závěrečná práce Mikroregion Polabí ve výuce vlastivědy má praktický metodický charakter. Příležitostně by tak mohla být využita i jako pomůcka pro výuku v regionu.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vlastivěda a regionální přístup

Metodický postup od blízkého ke vzdálenému je analogický poznávání světa v průběhu lidského života. Z toho potom vychází i snahy pedagogů. V této souvislosti bývá připomínán J. A. Komenský, který ve svých dílech uvedený přístup zdůrazňoval. V podstatě jde o využití úsudku směřujícího od jednotlivého k obecnějšímu. Ve vlastivědě jde pak v podstatě o totéž.

Žáci rozvíjejí své orientační a syntetické schopnosti od poznávání nejbližšího okolí domova a školy až k širším regionům České republiky. Získávají tak stále ucelenější představu o společnosti, času a prostoru, kde žijí. Život obce a regionu do značné míry určuje také okolní krajina, její profil a charakter poznamenaný aktivitami člověka. I zde můžeme k poznávání využít různé prameny, muzea, informační střediska či vycházky. Více k tématu Konečná (2013, s. 23).

Zvláštnosti určité oblasti blíže charakterizují tak zvané regionální prvky. Jde o souhrn hmotných a nehmotných dokladů přírodního a společenského vývoje. Mohou to být například zvláštní přírodní útvary, charakteristické stavby, lidové zvyky a tradice. Tím vším lze obohatit výuku, nabídnout žákům názorný materiál k získání ucelenějšího obrazu místa, kde žijí. Dále více o regionu a vlastivědě Slabihoudková (2014, s. 42–47).

Samotný pojem region je pak vymezován poněkud neurčitě. Pro praktické účely ho však můžeme chápat i jako určité místo, okolí, obec, město, případně sdružení obcí nebo sídel. Regionalizací se potom rozumí členění širšího celku hledáním shodných charakteristik.

Stejně tak můžeme pohlížet i na vlastivědu. Z širšího pohledu jde o vlastivědu celostátní, určovanou „shora“, v užším pojetí může jít o tak zvanou regionální vlastivědu. Zde potom jde o uplatnění regionálních prvků, zapojení regionalizace. Žák získává poznatky o místě a regionu, kde žije a ideálně je schopen poznatky propojovat s obecnějším učivem vlastivědy. Zde lze také využívat prvky projektové výuky.

Regionální vlastivěda je na druhou stranu obsažena i v celkem šesti průřezových tématech Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Uvedený program má zajistit vyšší míru propojenosti poznatků a efektivity vzdělávání. RVP ZV vychází z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence. Ty můžeme považovat za souhrn všech vědomostí, dovedností, schopností a postojů, které jsou důležité pro uplatnění každého jedince ve společnosti (Metodický portál RVP CZ 2022).

1.2 Témata regionální vlastivědy

Regionální vlastivěda může využívat tyto údaje (Bartoš et al. in Slabihoudková 2004, s. 50–51). Zkráceno a upraveno:

1. **Přírodní podmínky a okolnosti:** fyzikálně-geografická situace sídla a jeho okolí, poloha, půda, flóra a fauna, podnebí, přírodní bohatství, tvářnost krajiny a katastru
2. **Správní a demografický vývoj:** výklad a vývoj jména, pomístní názvy, obecní znaky a symboly, začlenění do správních struktur a jeho změny, vrchnost, obecní správa a samospráva, počty obyvatel
3. **Charakter a typ sídla:** stavební vývoj, rozmístění budov a zástavby, počty domů a domácností, typy staveb a jejich vnitřní uspořádání, veřejná výstavba, budovy, inženýrské sítě, komunikace, elektrizace, plynofikace, vodovod a kanalizace
4. **Vazby s okolím:** vztahy mezi obcí a sousedy, vztah k vyšším střediskům i částem obce, funkce místního nádraží, pošty, farní, školní a četnické obvody
5. **Ekonomická struktura:** vztah přírodních podmínek k ekonomice, hospodářská charakteristika katastru (druh půdy, nerostné suroviny, dopravní situace a sídelní jednotky (průmyslová, zemědělská, rekreační), dopravní a spojovací komunikace, ekonomické jednotky (továrny, velkostatky, řemesla, obchody), způsoby obživy

6. **Sociální poměry:** sociální a společenská struktura obyvatel, diferenciací a vzájemné vztahy jednotlivých skupin obyvatel, postavení poddaných (roboty, peněžní a naturální daně a dávky), vrchnostenské režijní hospodářství, novodobé podnikatelské aktivity, majetkové poměry (velikost podniků), postavení zaměstnanců, životní úroveň, vybavení domácností, sociální a zdravotní péče
7. **Politické a společenské poměry:** řízení obce v období poddanství, funkce vrchnosti, novodobé politické strany a jejich vliv, volby do obcí a vyšších orgánů, národnostní struktura, organizace, náboženská situace, zájmová uskupení, společenský a spolkový život, nejdůležitější spolky a sdružení (hasičské, podpůrné, profesní, stavovské).
8. **Kulturní a školské poměry:** školství, vzdělání, jednotlivé školy a jejich vývoj, tělovýchovné spolky a organizace, sportovní oddíly a soutěže, rekreace, zábava a volný čas; dále kulturní a sportovní aktivity, zařízení, instituce a objekty (divadla, kina, knihovny, tělocvičny, hřiště, nakladatelství), lidová tvořivost
9. **Způsob života:** tzv. každodennost, rodinné poměry, zvyky, tradice, oděv, strava, roční a sváteční cykly, náboženské a civilní svátky, oslavy, hry, mýty, idoly a symboly, veřejné mínění a chování, systém hodnot a míra sounáležitosti v obci a k obci, jazyk a jeho specifika
10. **Významné památky a osobnosti:** kulturní a historické památky (stav, funkce, ochrana, přístupnost), důležité osobnosti, rodáci, chráněná území a přírodní památky, rekreační a turistické atraktivita, zvláštnosti a hodnoty významné pro cizí návštěvníky; Dosavadní zpracování dějin obce, literatura a prameny k poznání její minulosti i současnosti.

1.3 Obecné cíle vlastivědy

Vlastivěda vytváří úplný obraz vlasti a začleňuje ho do širších kontextů. *„Didaktika tohoto předmětu je samozřejmě aplikací všech pedagogických, psychologických a psychodidaktických zákonitostí a vztahů... Měla by především v žákovi rozvíjet logické myšlení, vytvářet a formovat jeho dovednostní složku,*

jeho návyky a postoje (vzhledem a na základě jeho věku). Podíl vlastivědného učiva by měl být 2 – 2 – 1 vzhledem ke Geografii, dějepisu a občansko-naukové výchově.“ (Anon 2022).

Úkolem učitele vlastivědy je tedy po historické stránce seznámit žáky:

- se základní orientací v historickém čase
- s nejdůležitějšími událostmi naší historie
- s významnými historickými osobnostmi
- historickými zvláštnostmi místní oblasti
- s významnými historickými památkami místními i celorepublikovými (Anon 2022).

K výchovně vzdělávacím cílům patří v poznávací oblasti vědomosti a dovednosti, v afektivní sféře hodnocení historických událostí, estetické hodnoty a také schopnost diskutovat problémy a sdělovat vlastní názor. Při vytyčování výchovně vzdělávacího cíle rozeznáváme složku informativní (vzdělávací a poznatková), formativní (výchovná a hodnotová) a metodologická (schopnostní a dovednostní) (Metodický portál RVP 2022).

Za zásadní pro organizaci a průběh výuky vlastivědy lze považovat zjištění Vavrdové (2000), která se dotazovala, co považují samotní studenti vysoké školy za nejdůležitější pro úspěšnou výuku:

- vytvořit příjemnou atmosféru (zde se odráží jejich zkušenost z vyučování v základní škole, kde většina studentů uváděla obavy a strach z vlastivědy), chtějí, aby jejich výuka probíhala v příjemné atmosféře, kde by nechyběl humor
- naučit děti tvořivě myslet
- co nejvíce vycházet ze zkušeností a zážitků dětí
- často střídat metody a formy práce, aby se výuka nestala nudnou a rutinní
- učivo co nejvíce dávat do souvislostí

- využívat všech dostupných vyučovacích prostředků a dát dětem možnost si některé pomůcky vyrobit
- co nejvíce využívat vycházek a výletů, exkurzí, zvláště v učivu o regionu.

2. Charakteristika Mikroregionu Polabí

2.1 Obce

Mikroregion Polabí je dobrovolným sdružením obcí z okresu Nymburk, jehož cílem je koordinovat práci jednotlivých obcí na rozšiřování povědomí veřejnosti, podnikatelů i turistů o této části Polabí.

Členy sdružení jsou tato sídla: Bříství, Dvorce, Jiřice, Lysá nad Labem, Milovice, Semice, Stará Lysá, Starý Vestec, Stratov. Popis obcí a měst přebíráme ze stránek sdružení (Mikroregion Polabí 2022), přehledná mapka Mikroregionu Polabí je umístěna v příloze č. 4.

Bříství - (něm. *Brzistew*, mezi roky 1939–1945 *Ulmenau*) je obec ležící u stejnojmenného sjezdu z dálnice D11. Nachází se 7 kilometrů na sever od Českého Brodu. Žije v ní 385 obyvatel. Bříství je historickou středověkou vesnicí s původní zástavbou rozmístěnou podél hlavních tahů.

Vesnici **Dvorce** u Lysé nad Labem založil roku 1760 František Karel Rudolf Swéerts-Sporck. Domky tehdy stávaly po jedné straně cesty, a proto se vžilo pořekadlo, že ve Dvorci se peče chléb na jedné straně. Dvorcům se též přezdívalo *Vystrkov*. Nedaleko v lesích bývala poustevna svatého Františka. Dnes se místu říká *U Altánu*. Dle zápisů Josefa Vojáčka bývaly Dvorce za první republiky oblíbeným letním sídlem Pražanů. O Dvorcích se traduje, že se zde zdržoval loupežník Babinský se svou tlupou.

Jiřice (něm. *Jirschitz*) je obec ležící asi 6 km severně od města Lysá nad Labem. Mají 281 obyvatel a jejich katastrální území měří 837 hektarů. Na území obce se nachází objekt Věznice Jiřice. Jiřice byly při okupaci Němců v letech 1940–1945

vystěhovány a zdejší rodáci hledali nový domov po celých Čechách. Při této okupaci byla obec prakticky zničena, ale po válce znovu obnovena.

Ostrá – obec vznikla na obchodní stezce Kladskopolské. První písemná zmínka je z r. 1503, dnes má obec 245 domů, 183 chat a asi 500 obyvatel. V roce 1709 založil hrabě F. A. Špork blízko obec **Šnepov** (dnešní součást Ostré) jako zázemí pro hony a lovy. Ostrá je přitažlivá svou krásnou přírodou s chatovými oblastmi a tábořištěm u jezera. Vodní plocha je rájem rybářů. Turisticky zajímavá je cyklostezka, vedoucí kolem nedaleké zříceniny gotického hradu Mydlovaru. Turistickým cílem jsou bylinné zahrady s historickým centrem firmy Botanicus, nabízející atraktivní programy a ekologické výrobky. Láká i Muzeum kamen, kde je přes 100 exponátů.

Semice – první zmínka o obci je z roku 1352. V současnosti má 860 obyvatel, leží v úrodné oblasti, předurčující ji k zemědělskému způsobu obživy od středověku až po současnost. Nejvýznamnější kulturní památkou je kostel sv. Maří Magdalény z r. 1731. Pro pěší turistiku a cykloturistiku je velmi zajímavá okolní krajina, zejména pak sousední Kersko s bohatým lesním porostem.

Stará Lysá je obec s 537 obyvateli. Patří k nejstarším osídleným místům v regionu, první zmínka z roku 1013; je doloženo uvěznění knížete Jaromíra. Historickými dominantami jsou sedmisetletá památná lípa s kamenným křížem z r. 1840, kaple sv. Jana Křtitele s památkově chráněnou skupinou šesti lip. V obci Čihadla, která jsou součástí Staré Lysé je zámek Bon Repos, který založil F. A. Špork. Obcí prochází několik turistických tras a cyklostezek.

Starý Vestec – území obce bylo osídleno od pravěku, jak dokládají nálezy z doby bronzové. Před rokem 995 patřila osada Slavníkovcům. První písemné zmínky jsou z r. 1320, kdy obec náležela břevnovskému klášteru. Obec se 150 obyvateli leží na frekventované silniční křižovatce na silnici Praha–Poděbrady.

Stratov má asi 450 obyvatel. První zmínky jsou z r. 1357. Od r. 1548 náležela obec císaři Ferdinandu I. a od roku 1647 Šporkům. Jižně od obce je Chráněná krajinná oblast Mydlovarský luh se vzácnými druhy rostlin a ptactva. Kolem Labe vede cyklistická naučná stezka.

2.2 Města Lysá nad Labem a Milovice

Město Lysá nad Labem má 8 500 obyvatel. Město leží v úrodné polabské nížině, 30 km severovýchodně od Prahy. Pod jeden správní celek patří části Litol, Byšičky a Dvorce.

Obr. 1 Kaplička v obci Byšičky (Foto: autor)

První historická zmínka o osadě je z 11. stol. Archívní dokumenty uvádějí turris dicta Lissa – strážní věž u Zemské stezky. Lysou na město povyšuje dne 4. 3. 1291 královna Guta (Jitka) Habsburská, manželka krále Václava II.

Obr. 2 Zbytek středověkého kamenného mostu (vlevo v pozadí) v obci Byšičky (Foto: autor)

Lysá nad Labem doznala největšího hospodářského rozkvětu a kulturního věhlasu za doby Šporků, zejména hraběte Františka Antonína. Z jeho doby se zachovalo nejvíce památek, které městu vtiskly jedinečný barokní ráz. Dominantu města

bezesporu tvoří Augustiniánský klášter (dnes státní okresní archiv), zámecký objekt (dnes domov důchodců) a kostel sv. Jana Křtitele s věží o výšce 55 m a barokními sochami na ohradní zdi.

Zámecký park se pyšní zcela ojedinělým komplexem alegorických soch, který nemá ve světě obdoby, zejména jsou to Alegorie 12 měsíců, ročních období, živlů, světadílů. Sochy jsou dílem žáků Braunovy školy. Historickými stavbami jsou budova staré radnice z r. 1747 a budova muzea z r. 1754. Jeho expozice, kromě regionální historie, dokládá život a dílo lyského rodáka, prof. Bedřicha Hrozného, orientalisty světového jména, který se proslavil rozluštěním klínového písma Chetitů.

Obr. 3 Alegorická socha Srpna (Augustus) v parku zámku (Foto: autor)

Obr. 4 Zámecký park v Lysé nad Labem (Foto: autor)

V současné době je Lysá n. L. známa především výstavištěm s tematicky zaměřenými výstavami, stejně jako dostihovým závodištěm s mezinárodními akcemi. K velkým prosperujícím firmám v Lysé nad Labem patří Kovona, a. s., Dywidag Prefa, a. s., Interhoeck, s.r.o., Linde + Wiemann CZ, s.r.o., ARS Altmann, s.r.o. a Misan. Spojení s okolím zajišťuje autobusová a především železniční doprava.

Obr. 5 Barokní kostel Narození sv. Jana Křtitele v Lysé nad Labem (Foto: autor)

Město nabízí nenáročnou cykloturistiku v rovinatém Polabí. Na těchto toulkách můžete navštívit bývalou ermitáž u sv. Václava, půvabná zákoutí Hrbáčkových tůní na Labi, Hrabanovskou černavu, nebo se projít naučnou stezkou Lysá nad Labem–Čelákovice. Novou naučnou stezkou je i Stezka krajinou Rudolfa II. Z kulturních akcí zaujmou Šporkovy slavnosti.

Samostatnou návštěvu si zaslouží místní část **Byšičky**. Je to zcela ojedinělá, zachovalá osada typu okrouhlice, založená F. A. Šporkem v roce 1717. Má 48 domů se 62 obyvateli, zabývajícími se převážně zemědělstvím.

Město Milovice leží v nížině středního Polabí nedaleko od Lysé n. Labem. Na území dnešního města stávalo ve 14. století zemanské sídlo vladky Holomka, které se v archivních listinách nachází pod názvem “villa Milewicz”- tvrz Milevice.

Ve znaku města je umístěna stříbrná hlava srny s krkem a zlatým jazykem, tento nejstarší doložený heraldický motiv se objevoval na středověkých pečetích rytířů z Milovic. Srna je umístěna v zeleném štítě s vybíhajícími třemi hroty k hornímu okraji stříbrné hlavy štítu. Zelená barva má připomínat bohatství lesů v regionu.

Nedílnou součástí historie je vznik vojenského újezdu Mladá v roce 1904, ve kterém působily tyto armády – rakouskouherská, československá, německá a sovětská. 30. června 1991 odešel z Milovic poslední sovětský voják, vojenský výcvikový prostor byl zrušen v roce 1995. V srpnu roku 1996 byla započata revitalizace bývalého vojenského výcvikového prostoru.

V současné době se město skládá ze čtyř částí: Milovice, Benátecká Vrutice, Mladá, Boží Dar a žije zde 9 100 obyvatel.

Obr. 6 Italský vojenský hřbitov v Milovicích (Foto: autor)

Obr. 7 Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské (Foto: autor)

K pamětihodnostem města patří Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské vystavěný v letech 1906–1907 při zřizování vojenského výcvikového tábora jako náhrada za rušený kostel stejného zasvěcení ve vysídlované obci Mladá, kam byly Milovice do té doby „přifařeny“.

Na kraji města se nachází Italský vojenský hřbitov (Cimitero militare Italiano), vznikl v průběhu první světové války, kdy byl v Milovicích tábor pro italské a ruské zajatce. Tehdy zde bylo internováno téměř 20 000 mužů, z nichž mnozí zemřeli na následky tyfóvé epidemie a hladu. Muzeum Milovicka v expozici představuje historii města i regionu, zejména zdejší vojenský újezd a působení armád. Více o mezinárodním hřbitovu a působení armád Čapková a Tatarová (2004).

Bývalý vojenský výcvikový prostor Milovice, který se nachází mezi městy Milovice a Benátky nad Jizerou, se stal v posledních letech novým domovem pro stáda zubrů, divokých koní a praturů.

V nivě Mlynařice pod Milovicemi realizovalo město rozsáhlou revitalizační stavbu – Tůňe a mokřady Josefov. Členitá soustava vodních hladin byla vyhloubena v hájích s převahou javoru jasanolistého po levé straně Mlynařice. Zatím jsou tůňe kvůli

čistotě vody od Mlynařice odděleny, je však záměrem, až se podaří zlepšit čištění splašků v Milovicích, zavést Mlynařici do soustavy, a tím její odpovídající úsek revitalizovat.

Obr. 8 Tůň Josefov v Milovicích (Foto: autor)

Zábavní park Mirakulum je vyhledávané místo pro celé rodiny s dětmi. Park rozprostírající se na deseti hektarech nabízí například lesní hřiště v korunách vzrostlých stromů, vodní tobogany pro nejmenší i dospělé, kontaktní a lesní zoo nebo výjezd parním vláčkem po úzkokolejce.

Popis obcí a měst s úpravami převzat z Mikroregionu Polabí (2022).

3. Vycházky a exkurze

3.1 Význam vycházek a exkurzí

Učení venku v obci a v širším okolí vhodně doplňuje výuku ve škole. Ve třídě žáci nejsou obklopeni skutečnou krajinou, reálným prostředím. Filmový snímek nebo počítačový program zaměřený na popis a vysvětlení fungování jevu často nestačí. K tomu, aby žák pochopil určitý pojem např. úbočí nestačí si prohlédnout fotografický snímek. Žák potřebuje vstoupit na určitý typ vyvýšeniny, aby poznal celý terén. Stejně tak i třeba návštěva historické památky má svou vnitřní atmosféru a přináší prožitky, které jsou i nejmodernější didaktickou technikou nesdělitelné.

Pohyb žáků v rozmanitém prostředí krajiny, měření, kreslení a formulování výsledků pozorování jsou optimální podmínky pro učení. Vlastivěda a její výuka vytváří u žáka základní pohled na svět shrnuje na závěr Vlček in Landsmanová (2009, s. 30). Průběh vycházky můžeme také zatraktivnit a zpestřit v monotónnějších úsecích třeba různými pochodovými hrami. Více například Zapletal (1985).

Výlety a pobytové akce mimo školu či v bezprostředním okolí školy označuje Daniš (2018, s. 11) jako učení venku, výuka venku či terénní výuka. Příkladem přírodního prostředí může být zahrada, les, pole, řeka, atmosféra apod. Učení venku v přírodě využívá přírodního prostředí k větší názornosti a větší pestrosti forem a metod výuky, tvrdí autor. Domníváme se, že přínosem je i to, dávat dětem možnost, aby si některé pomůcky mohly vyrobit.

Naprostá většina provedených studií podle Daniše (2018, s. 17) ukazuje zlepšené vzdělávací výsledky ve spojení s výukou venku. Zároveň připouští, že: „*Z těchto výše představených výzkumů však není jasné, zda tyto dopady vyplývají z povahy venkovního prostředí anebo z povahy prováděných aktivit. Způsobuje lepší vzdělávací výsledky žáků učících se venku přírodní prostředí, kontakt s realitou, anebo užívání efektivnějších pedagogických přístupů?*“

Mezi přínosy výuky venku vyzdvihuje například delší soustředění, vyšší zájem o učení, lepší chování a menší kázeňské problémy, rozvoj životních dovedností, „probuzení“ žáků ohrožených neúspěchem, lepší postoje k životnímu prostředí a větší

občanské dovednosti. Současně Daniš zdůrazňuje větší provázanost výuky venku a ve škole (2018, s. 72).

3.2 Příprava vycházky

Žáci by měli mít možnost při plánování vycházky vyhledat vhodné knížky, časopisy, fotografie, mapy a podílet se na plánování vycházky či exkurze. Účelné může být také předchozí orientační zjištění znalostí žáků o místě (mikroregionu). Mohlo by vypadat třeba takto:

Úkol 1: Místo, v němž žijeme

1. Dopiš polohu města (Milovice)
STÁT –
KRAJ –
2. Napiš 3 názvy ulic v našem městě (obci)
3. Jak se jmenuje starosta našeho města (obce) a kde najdeš jeho kancelář?
4. Jaké stromy rostou v okolí školy?
5. V okolí našeho města (obce) se nachází chráněné území, napiš jméno.
6. Nachází se v okolí města (obce) rybník nebo jiný vodní tok?
7. Najdeš v blízkosti našeho města (obce) opuštěný důl nebo lom?
8. Napiš názvy několika nejbližších obcí.
9. Vyjmenuj některé památky a zajímavosti v našem městě.
10. Do směrové růžice doplň světové strany.

Úkol 2: Pracovní list s názvem Můj kraj a obec, kde žiji viz příloha č. 1

Před samotnou vycházkou je třeba promyslet řadu kroků:

- didaktická příprava vlastivědné vycházky, exkurze
- stanovení výchovně vzdělávacího cíle
- stanovení časové dotace pro přípravu žáků na vycházku, exkurzi
- stanovení formy přípravy v hodinách a motivace (např. videa, četba pověstí)
- organizace přípravy v hodinách, organizace samotné exkurze, vycházky
- uskutečnění exkurze, příprava výkladu, zajištění průvodce
- zpětná vazba, vyhodnocení akce, diagnostika, upevnění.

(Anon, 2022), upraveno a doplněno.

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Vycházky a exkurze po okolí

Vycházka č. 1 – Na vrch Šibák

Předmět: Vlastivěda

Ročník: 4

Tematický celek: Místo, kde žijeme

Téma: Orientace v okolí obce, pozorování terénu v okolí obce, obec ve vyšším územním a správním celku, přírodní tvářnost krajiny

Rozsah: 3 vyučovací hodiny

Výchovně vzdělávací cíl: Žáci z vyvýšeného místa budou umět určit sousední město a vesnice a světové strany. Zorientují se na mapě a určí směr, kterým leží sousední město Lysá nad Labem, upevní si vztah k přírodě a vzájemně si pomáhají a pracují ve skupinách.

Činnost žáků: práce s mapou, buzolou a kompasem, určování světových stran, pozorování, pozorování okolní krajiny dalekohledem, práce s atlasem rostlin, sběr přírodnin

Pomůcky: mapa Milovic a okolí, plán města, buzola, dalekohled

Při samotném výstupu na kopec ujasnit pojmy, kde je úpatí, úbočí a vrchol kopce. Na vrcholu provést orientaci podle kompasu, sledovat polohu slunce, případně podle něj určit světové strany. Sledovat polohu Lysé nad Labem – obce s rozšířenou pravomocí. Společně jmenujeme obce, ze kterých dojíždějí žáci do Milovic. Žáci údaje zpracovávají do pracovního listu.

Práce žáků: Žáci ve skupinách vyplňují pracovní listy, zapisovatel zaznamenává odpovědi a výsledky pozorování.

Kontrola práce: Společná práce a vyhodnocení probíhá přímo na stanovišti, kde žáci čtou své odpovědi a případně ukazují ještě jednou v krajině. Podrobnější vyhodnocení pracovních listů a celé vycházky ve škole.

Vycházka č. 1 – pracovní list Na vrch Šibák

1. Zapište jehličnaté a listnaté stromy, které cestou rozpoznáte a zapište zajímavost, kterou o stromu víte:

Tabulka 1 Stromy a zajímavosti o nich

STROM	ZAJÍMAVOST

2. Všimněte si rostlin a pomocí atlasu se pokuste zapsat jejich názvy:

Tabulka 2 Rostliny a zajímavosti o nich

ROSTLINA	ZAJÍMAVOST

3. Do směrové růžice doplň světové strany:

(sever, jih, východ, západ, severozápad, severovýchod, severozápad, jihovýchod, jihozápad)

Obr. 9 Směrová růžice k
doplnění (dostupné z:
pancelcino.webnode.cz)

4. Zapište významná stavby, které je možné ze Šibáku pozorovat. Doplňte k hoře nadmořskou výšku: Šibák _____.

5. Podle světových stran určete tento směr:

Kostel v Lysé nad Labem

Obr. 10 Směrová růžice
(dostupné z:
pancelcino.webnode.cz)

6. Pokuste se zakreslit pohledový plán okolí

Vycházka č. 2 – Návštěva tůní a mokřadů Josefov a lomu v Lysé nad Labem

Předmět: Vlastivěda

Ročník: 4

Tematický celek: Místo, kde žijeme

Téma: Orientace v okolí obce, pozorování terénu v okolí obce, obec ve vyšším územním a správním celku, přírodní tvářnost krajiny

Rozsah: 5 vyučovacích hodin

Výchovně vzdělávací cíl: Žáci se zorientují na mapě a určí směr, kterým leží sousední město Lysá nad Labem, upevní si vztah k přírodě a historii, vzájemně si pomáhají a pracují ve skupinách.

Naplánovaná cesta k Lomu Ve skále v Lysé vede kolem **stanoviště 1 – Tůň a mokřady Josefov**. V nivě potoka Mlynařice pod Milovicemi realizovalo město v roce 2014 s revitalizační stavbu – Tůň a mokřady Josefov. Členitá soustava vodních hladin byla vyhloubena v hájích s převahou javoru jasanolistého po levé straně Mlynařice. Pozorovat lze řadu ptáků a dalších živočichů spojených s vodou. V současnosti je lokalita využívána jako oddechové místo a vybavená informačními tabulemi.

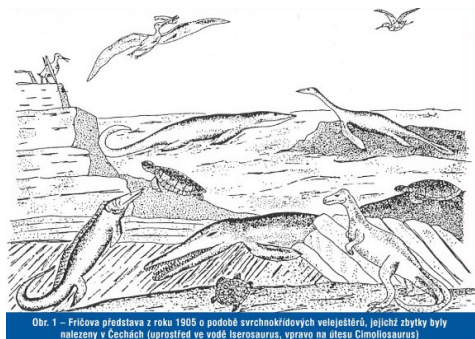
Dále pokračujeme přes **stanoviště 2 – vrch Šibák (Šibeniční vrch) 228 m**, kde se otevírá široký pohled do Polabí. Zde určíme další směr chůze k lomu. Na temeni Šibeničního vrchu se také nachází zcela mimořádný památný dub v rámci celého okresu Nymburk.

[https://mapy.cz/zakladni?](https://mapy.cz/zakladni?x=14.8608509&y=50.2064802&z=13&source=base&id=2162734)

[x=14.8608509&y=50.2064802&z=13&source=base&id=2162734](https://mapy.cz/zakladni?x=14.8608509&y=50.2064802&z=13&source=base&id=2162734)

Stanoviště 3 – Lom Ve skále. Ve stěně lomu, vysoké 17 m, je obnaženo střídání poloh dvou typů svrchnokřídových sedimentů – písčitých slínovců a spongilitů (křemitých vápenců). Není přesně doloženo, kdy byl lom otevřen. V dobových dokumentech je

prokazatelně uváděn od počátku 18. století. Kámen se zde lámal nepřetržitě až do 70. let 20. století. Lom je známý především nálezy zbytků veleještěřů, které jsou České křídové pánvi velmi vzácné.

Obr. 11 Veleještěři Lom Ve skále (Foto: autor)

Obr. 12 Informační tabule Lom Ve skále v Lysé nad Labem (Foto: autor)

Obr. 13 Až sedmnáct metrů vysoká stěna z usazených hornin (Foto: autor)

Vycházka č. 2 – pracovní list Návštěva tůní a mokřadů Josefov a lomu v Lysé n. L.

1. Jací živočichové žijí v okolí tůní?
2. Jaké živočichy jste pozorovali? Co o nich víte?
3. Jakým směrem se nachází lom od vrchu Šibáku?
4. Odhadněte vzdálenost lomu od vrchu Šibáku.
5. Pokuste se překreslit nějakého veleještěra, jehož kostní úlomky se našly v lomu.
6. Jakou vzdálenost jsme celkově ušli?

Vycházka č. 3 – Staré a nové v našem městě

Předmět: Vlastivěda

Ročník: 4

Tematický celek: Místo, v němž žijeme, Lidé a čas

Téma: Historie a současnost

Rozsah: 3 vyučovací hodiny

Výchovně vzdělávací cíl: Žáci blíže poznají, jak se měnil život ve městě. Uvědomí si proměny současných staveb a okolí.

Činnost žáků: kladení otázek, pozorování, vyplnění pracovního listu

Pomůcky: blok, psací potřeby, pracovní list, plánec města

Motivace: četba úryvků ze vzpomínek pamětníků, prohlídka starých fotografií vztahujících se k plánované trase:

Však v Milovicích byla jediná ohrada. Komandanti odsoudili všechny italské zajatce k smrti hladem. Zajatci jako slepice hrabali v hnojištích a umírali otravou po požití shnilých odpadků. Ve skladištích tábora zajateckého — zásoby nebyly pro zajatce — řádily krysy. Krysy byly lapány do pastí a v určitou hodinu ze skladišť vyhazovány. Italové znali již tuto hodinu, a byla před skladišti fronta na sciplé krysy. Mezi ubohými

italskými trosečníky německo-rakouské kultury rozpoutal se často boj o tělíčka otrávených krys. (Bejvávalo.cz)

Stanoviště 1 - Italský vojenský hřbitov (Cimitero militare Italiano), který vznikl v průběhu první světové války, kdy byl v Milovicích tábor pro italské a ruské zajatce. Tehdy zde bylo internováno téměř 20 000 mužů, z nichž mnozí zemřeli na následky tyfové epidemie a hladu. Více informací například (Čapková, aj. 2004, s. 43 – 48). Návštěva s průvodcem.

Stanoviště 2 – Rakouský tábor. Nyní oblíbená milovická čtvrť, zvaná Rakouský tábor, je v prostoru od Náměstí 30. června směrem k Italskému hřbitovu. Rakousko-uherská armáda zde vystavěla před 1. světovou válkou typické bílo červené budovy pro své vojáky.

Obr. 14 Rakouský tábor před 1. světovou válkou (Zdroj: archiv Bejvávalo.cz)

Obr. 15 Rakouský tábor dnes (Foto: autor)

Stanoviště 3 – Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské

K pamětihodnostem města patří novogotický jednolodní Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské vystavěný v letech 1906–1907 při zřizování vojenského výcvikového tábora jako náhrada za rušený kostel stejného zasvěcení ve vysídlované obci Mladá.

Motivace: Podle doložené křesťanské legendy byla Kateřina vzdělanou [egyptskou](#) princeznou a stala se křesťankou. Svatou Kateřinu odsoudil císař, kterého odmítla, ke stětí mečem. Když jí srazili hlavu, z jejích žil místo krve prýštilo mléko.

Stanoviště 4 – Chráněné území – přírodní rezervace Milovice (nestátní rezervace

divokých koní, zubrů a praturů, kteří zde spásáním vzácných stepí a luk pomáhají zachovat biodiverzitu). Na místě lze využít několik malých rozhleden k pozorování pasoucích se stád. Prostor byl původně využíván jako vojenské cvičiště pro těžkou pásovou techniku.

Obr. 16 Chráněné území – přírodní rezervace Milovice Foto: autor

Obr. 17 Těžká sovětská vojenská technika na tankodromu Foto: kudyznudy.cz

Vycházka č. 3 – pracovní list Staré a nové v našem městě

Úkoly pro skupiny

1. Napište, kdy (rok) vznikl Italský vojenský hřbitov v Milovicích.
2. Proč vojenský hřbitov vznikl?
3. Ve kterém období našich dějin byl vybudován tak zvaný Rakouský tábor?
4. Uveďte názvy alespoň dvou ulic v Rakouském táboře.
5. Jaký název nese milovický kostel a proč byl postaven?
6. Jaké kopytníky můžeme vidět v přírodní rezervaci Milovice?
7. Proč máme název Náměstí 30. června?
8. Jak byl původně využíván areál současné stepi?
9. Vyznačte trasu vycházky na přiloženém plánu

Doplňte slova, která svým významem patří k sobě:

Rakouský _____; Kateřina _____; Rakousko _____;
Mordová _____; 30. června _____; Italský _____;

(Uhersko, Náměstí, rokle, hřbitov, Alexandrijská, tábor)

Vyberte správný letopočet:

1. světová válka začala _____ (1910), (1918), (1914), (1900)

1. světová válka skončila _____ (1920), (1918), (1922), (1916)

Obsazení ČSSR sovětskou armádou začalo _____ (1945), (1970), (1968), (1971)

Poslední sovětský voják odešel _____ (1991), (1993), (2000), (1989).

4.2 Další náměty vycházek v mikroregionu

- **Prohlídka obce Byšičky** – jedné z nejzachovalejších barokních vesnic na našem území. Návštěva tůní a zbytků jednoho z nejstarších kamenných mostů u nás. Sledujeme na mapách změny toku Labe. Doprava na místo autobusem a pak vycházka.
- **Prohlídka zámeckého parku v Lysé n. L.** – prohlídka francouzského parku a barokních soch. Prohlídka centra města. Doprava na místo vlakem, vycházka. Pracovní list Lysá barokní v příloze 2.

Obr. 18 Informační tabule při vstupu do zámecké zahrady (Foto: autor)

- **Návštěva centra řemesel a bylinné zahrady Botanicus v Ostré** – žáci si mohou všechna středověká řemesla vyzkoušet a zároveň se také dovědět více o jejich historii. Doprava autobusem, vycházka zahradami.
- **Vycházka do Mydlovarského luhu (zbytky lužního lesa) u obce Šnepov a návštěva ojedinělé zříceniny hradu Mydlovar u Labe.** Doprava autobusem, vycházka.

***Hrad Mydlovar** se v minulosti rovněž nazýval Kostomlaty. Jedná se o zcela ojediněle se v Čechách vyskytující celocihelný hrad s plášťovou zdí. První zmínka o Mydlovaru se v archivech objevuje již roku 1223 a vztahuje se k Sezemovi z Kostomlat. V roce 1553 je hrad Mydlovar veden již jako pustý. Jméno Kostomlaty a Mydlovar je odvozeno od způsobu vaření mýdla - rozmlácení kostí a jejich následné vaření a loužení. Podle*

pamětníků ještě v roce 1870 stály u vchodu do vnitřního valu dva mohutné duby, z nichž jeden byl dutý a do jeho dutiny se jednou při bouři vměstnalo 23 lidí. Ještě v polovině 19. století se pod duby každoročně konala „slavnost sněženek“, která k vítání jara vábila velké množství lidí z okolních vesnic. (Webové stránky obce Ostrá 2022)

- **Exkurze v průmyslovém závodě Kovona v Lysé nad Labem.** Podnik je největším výrobcem kovového nábytku v České republice, založen byl již v roce 1913.
- **Návštěva Vojenskohistorického skanzenu Mordová rokle.** Skanzen je připomínkou dlouholeté činnosti Sovětské armády v bývalém vojenském prostoru Milovice – Mladá. Vycházka.

5. Využití učebnic a učebních pomůcek

Učebnice vlastivědy je základní pomůckou zprostředkující nebo napodobující realitu, prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání. Učebnice napomáhá větší názorností nebo usnadňuje výuku. Pomáhá nám také propojit základní výuku s výukou v terénu, tedy při exkurzi nebo vycházce, případně při poznávání širšího regionu. Z těchto důvodů jsme přistoupili k jejich krátkému zhodnocení.

V současné době, po zavedení RVP ZV, se využívají učebnice, které jsou v souladu s rámcovým programem. Pro náš příklad jsme zvolili vydavatelství Taktik, Nová škola Brno a SPN – pedagogické nakladatelství. Uvedené učebnice jsou vypracované tak, aby v nich bylo obsažené učivo tří tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět; Lidé kolem nás; Lidé a čas. Ty nyní blíže charakterizujeme z hlediska jejich obsahu a použití:

Učebnice Hravá Vlastivěda 4 Naše Vlast (2016a), na které spolupracovali Martina Viceníková a kol., je rozdělena do 13 kapitol, začíná informacemi o České republice, životě v demokratickém státě a správním členěním. Dále učebnice pokračuje tématy jako orientace v krajině, povrch, vodstvo, půda, nerostné bohatství, průmysl a ochrana přírody. Na nejdůležitější místa a zajímavá místa v naší zemi podle krajů soustřeďuje pozornost kapitola Poznáváme naši vlast.

Kladem učebnice jsou, vedle přehledného grafického členění, piktogramy označené náměty a úlohy vztahující se k jiným předmětům nebo vhodné pro práci ve dvojích či skupinách. K regionu a bydlišti odkazují například tyto otázky a úkoly: „Který typ krajiny převládá v místě tvého bydliště? Sežeň si plán obce, kde bydlíš. Zjisti, kde se ve škole vyskytuje evakuační plán a zorientuj se podle něho.“

Učebnice Hravá Vlastivěda 4 Nejstarší české dějiny (2016a) od Pavla Klecha a kolektivu přibližuje chronologicky dějiny naší země od pravěku až po nástup Habsburků na český trůn. Kladem učebnice jsou opět, vedle přehledného grafického členění, symboly označené náměty a úlohy vztahující se k jiným předmětům nebo vhodné pro práci ve dvojích či skupinách. Obrazový doprovod je skutečně pěkně zpracován. Obě učebnice doplňují pracovní sešity.

Hravá Vlastivěda 5 Česká republika a Evropa (Viceníková, aj. 2016b) prohlubuje znalosti o krajích a vlasti, podává informace o sousedních státech a sjednocující se Evropě. Vlastivěda 5 Novodobé české dějiny (Klech, aj. 2016b) začíná po krátkém opakování vládou Habsburků v Čechách a končí zvolením Miloše Zemana prezidentem. Piktogramy v obou učebnicích taktéž označují náměty a úlohy vztahující se i k jiným předmětům. Obě učebnice doplňují pracovní sešity.

V souladu s RVP ZV byla zpracována rovněž Vlastivěda 5 od začátku novověku po současnost od Marie Fejfušové, kterou vydalo nakladatelství Nová škola Brno (2014a). Také tento text, stejně jako u Hravé Vlastivědy 5 (Binková, aj. 2016) začíná nástupem Habsburků a končí zvolením Miloše Zemana prezidentem. Za její přednost můžeme považovat jednoduchost a přehlednost. Téměř všechny kapitoly začínají literární ukázkou, vždy po několika kapitolách je zařazeno opakování s bodovým hodnocením. Opakování usnadňují obrázky a fotografie, které události lépe připomenou, a rejstříky. Symboly u textů označují například zajímavost, průřezové téma, úkol pro práci s internetem a skupinovou práci.

Vlastivěda 5 od dvojice autorů Hroudová, S. a Cimala J., (2014) přehledně prohlubuje seznamování s kraji České republiky a přináší bližší informace o světadílu Evropa. Žáci se učí také rozlišovat světadíly a oceány a dočtou se zde také o největších zajímavostech. Zeměpisné učivo rovněž označují symboly pro vhodné využití a specifické práce. Kladem je i místopisný a věcný rejstřík. K učebnicím jsou opět k dispozici pracovní sešity.

Vlastivěda 4 Marie Fejfušové (2014b) provází žáky českými dějinami od pravěku do začátku novověku. Na zeměpisné poznávání naší vlasti se zaměřuje Vlastivěda 4 Hroudová, aj. (2013). Autoři zdůrazňují, že v učebnici jsou zařazena témata z rozšířeného RVP – například živelné pohromy a ekologické katastrofy. K učebnicím, které jsou zpracovány obdobným způsobem jako pro pátý ročník, jsou k dispozici pracovní sešity.

Povedené zpracování nabízejí rovněž obě učebnice SPN – Vlastivěda 4 (Čechurová, aj. 2016) i Vlastivěda 5 (Čechurová, aj. 2010). Pro každý ročník je určena jedna standardní učebnice a jeden pracovní sešit zahrnující zeměpisnou i dějepisnou část. Rozložení učiva je obdobné jako u vydavatelství Taktik a Nová škola Brno.

Vhodně je volený obrazový doprovod, který se soustřeďuje na vše podstatné. Za každou kapitolou je v rámečku shrnuto nejdůležitější učivo a otázky, textově je však učebnice poměrně obtížná. Doplnující informace, náměty, poznámky a úkoly jsou umístěny v postranních „záložkách“. Celkově učebnice vynikají kvalitním obrazovým doprovodem. Pevnou součástí obou učebnic jsou v těchto případech i mapy.

Kompletní seznam a klasifikace všech využitelných učebních pomůcek v příloze 3 (ANON 2022).

6. Shrnutí a závěr

Závěrečná práce se soustředí především na vlastivědné vycházky v Mikroregionu Polabí. Poznávání regionálních prvků by mělo probíhat především empiricky. Jsme přesvědčeni, že přímé učení může být v regionální vlastivědě velmi dobře zastoupeno právě vlastivědnou vycházkou (exkurzí). Dětem tak umožníme co nejvíce vycházet ze zkušeností a zážitků. Žáci by měli mít možnost vyhledat vhodné knížky, časopisy, fotografie, mapy a podílet se na plánování vycházky či exkurze.

Jednotlivé vycházky prohlubují u žáků znalost nejbližšího okolí i širšího regionu. Otevírají pohled na svět, naplňují klíčové kompetence a očekávané výstupy tří tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme, Lidé a čas a Lidé kolem nás i různých průřezových témat. Přestože se z představeného seznamu uskutečnily pouze dvě vycházky, a to už dlouho před zahájením této práce, překvapovalo mě zejména nadšení dětí při hledání informací k navštíveným místům. Výchozím bodem pro realizované vycházky a exkurze do regionu byly Milovice-Mladá.

Cílem práce bylo poukázat na didaktický potenciál vycházky v rámci výuky regionální vlastivědy. Dále přehledně podat vlastivědný potenciál Mikroregionu Polabí a zpracovat ho do konkrétních příkladů vycházek a námětů. Závěrečná práce Mikroregion Polabí ve výuce vlastivědy má mít praktický metodický charakter. Zpracovávání tohoto tématu autorovi pomohlo vyjasnit si některé pojmy a systematizovat pohled na regionální vlastivědu v primárním vzdělávání. Měl také možnost si všimnout prvků v okolí, které předtím jen míjel.

Informační zdroje

ANON, 2022. *Struktura didaktické přípravy vlastivědné vycházky, exkurze* [online]. [vid.21.4.2022]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/el/1441/podzim2006/ZS1MP_DIVZ/um/Vlastiveda2.pdf

BARTOŠ, J., SCHULTZ, J., TRAPL, M., 2004. *Regionální dějiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

BINKOVÁ, A. aj., 2016. *Hravá vlastivěda 5: Novodobé české dějiny*. 2. vyd. Praha: Taktik International, Praha. ISBN 978-80-87881-28-6.

ČAPKOVÁ V. a TATAROVÁ P., 2004. *Milovice aneb 100 let od založení vojenského cvičiště*. vyd. Muzeum Milovicka. ISBN 80-239-2705-1.

ČECHUROVÁ, M., JEŽKOVÁ, A., BORECKÝ, D., 2016. *Vlastivěda pro 4. ročník základní školy*. 2. upravené vydání Praha: SPN. ISBN 978-80-7235-586-0.

ČECHUROVÁ, M., JEŽKOVÁ, A., BORECKÝ, D., 2010. *Vlastivěda pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN. ISBN 978-80-7235-477-1.

DANIŠ, P., 2018. *Tajemství školy za školou: Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků* [online]. Ministerstvo životního prostředí. ISBN 978-80-7212-631-6. Dostupné z: https://ucimesevenku.cz/wp-content/uploads/2018/11/Tajemstvi_skoly_za_skolou_UCI_ME-SE-VENKU.pdf

FEJFUŠOVÁ, M., 2014a. *Vlastivěda 5: Od začátku novověku po současnost*. Brno: Nová škola Brno. ISBN 978-80-87591-41-3.

FEJFUŠOVÁ, M., 2014b. *Vlastivěda 4: České dějiny od pravěku do začátku novověku*. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-87591-21-5.

FEJFUŠOVÁ, M., 2014c. *Vlastivěda 5 Od začátku novověku po současnost. Pracovní sešit pro 5. ročník základní školy*. Brno: Nová škola Brno. ISBN 978-80-87591-44-4.

HROUDOVÁ, S. a CIMALA J., 2013. *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*. 1. vyd. Brno: Nová škola Brno. ISBN 978-80-87591-31-4.

HROUDOVÁ, S. a CIMALA J., 2014. *Vlastivěda 5: Česká republika jako součást Evropy*. 1. vyd. Brno: Nová škola Brno. ISBN 978-80-87591-43-7.

KLECH, P., aj., 2016a. *Vlastivěda 4: Nejstarší české dějiny*. 1. vyd. Praha: Taktik International. ISBN 978-80-87881-98-9.

KLECH, P., 2016b. *Vlastivěda 5: Novodobé české dějiny*. 1. vyd. Praha: Taktik International. ISBN 978-80-7563-010-0.

KONEČNÁ, S., 2013. *Regionální vlastivěda a její využití v učivu primární školy* [online]. Olomouc [cit. 2022-04-26]. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ipdcrb/?lang=cs;verze=2017;info=1>

LANDSMANOVÁ, P. *Regionální prvky ve výuce vlastivědy – vycházky po Židlochovicích a okolí* [online]. Brno, 2009 [cit. 2022-04-21]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Mgr. Jiří Mihola, Ph.D. Dostupné z: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-e&q=landsmanov%C3%A1+region%C3%A1ln%C3%AD+prvky>

Metodický portál RVP CZ: 6 Průřezová témata [online]. [vid. 26. 4. 2022]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10843>

Metodický portál RVP CZ: Proč a k čemu taxonomie vzdělávacích cílů [online]. [vid. 27. 4. 2022]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10843>

Mikroregion Polabí: Svazek obcí [online]. [vid. 22. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.mikroregionpolabi.cz/clenske-obce/lysa-nad-labem/>

SLABIHOUDKOVÁ, S. *Regionální vlastivěda a její využití v učivu primární školy* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2022-4-21]. Disertační práce. Univerzita Palackého

v Olomouci, Pedagogická fakulta. Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D. Dostupné z: https://theses.cz/id/8nhzqk/DisAut_S.S..pdf

Stránky obce Ostrá, 2022. Zřícenina vodního hradu Mydlovar [online].[vid. 25. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.ostra.cz/obec/obec-ostra-s-casti-snepov/zricenina-vodniho-hradu-mydlovar/>

VAVRDOVÁ, A., 2000. *Příprava studentů učitelství 1. stupně ZŠ pro výuku vlastivědy*. In: Epedagog [online]. [vid. 22. 4. 2022. Dostupné z: <http://epedagog.upol.cz/eped1.2002/clanek07.htm>

VICENÍKOVÁ, M., aj., 2016a. *Vlastivěda 4: Naše vlast*. 1. vyd. Praha: Taktik International, ISBN 978-80-7563-003-2.

VICENÍKOVÁ, M., aj., 2016b. *Vlastivěda 5: Česká republika a Evropa*. 1. vyd. Praha: Taktik International, ISBN 978-80-7563-032-2.

VLČEK, A., 1912. *Vycházky se školní mládeží*. Zábřeh.

ZAPLETAL, M., 1985. *Hry v přírodě*. 2. vydání Praha: Olympia.

Seznam příloh

Příloha 1 Můj kraj a obec, kde žiji.....I-II

Příloha 2 Lysá barokníIII

S použitím pracovního sešitu od Fejfušové (2014c s. 6 a 8).

Příloha 3 Klasifikace učebních pomůcek.....IV

Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2006/ZS1MP_DIVZ/um/Vlastiveda2.pdf

Příloha 4 Mapa Mikroregionu Polabí.....V

Dostupné z: [https://www.google.com/search?q=mapa+mikroregionu+polab%](https://www.google.com/search?q=mapa+mikroregionu+polab%2F)

Přílohy

Příloha 1

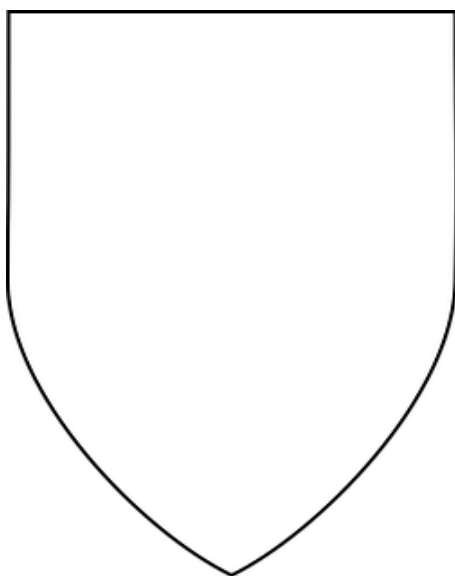
Můj kraj a obec, kde žiji

Zpracoval: Jiří Pinka

- Na mapě České republiky vybarvi kraj, ve kterém žiješ. S pomocí mapy zakresli přibližně, kde se nachází obec, kde žiješ.

- Z místních informačních novin překresli znak obce. Napiš, co si myslíš, že jednotlivé části znaku znamenají.

- Doplň správně informace o místě, kde žiješ.

Krajské město:	Obec, kde žiji:	Starosta:
----------------	-----------------	-----------

- Doplň informace o kraji (obci), kde žiješ (můžeš případně použít učebnici, mapu, internet).

Co mám ve svém kraji rád(a)

.....

Co mám ve své obci rád(a)

.....

Moje oblíbené místo(a) v kraji

.....

Moje oblíbené místo(a) v obci

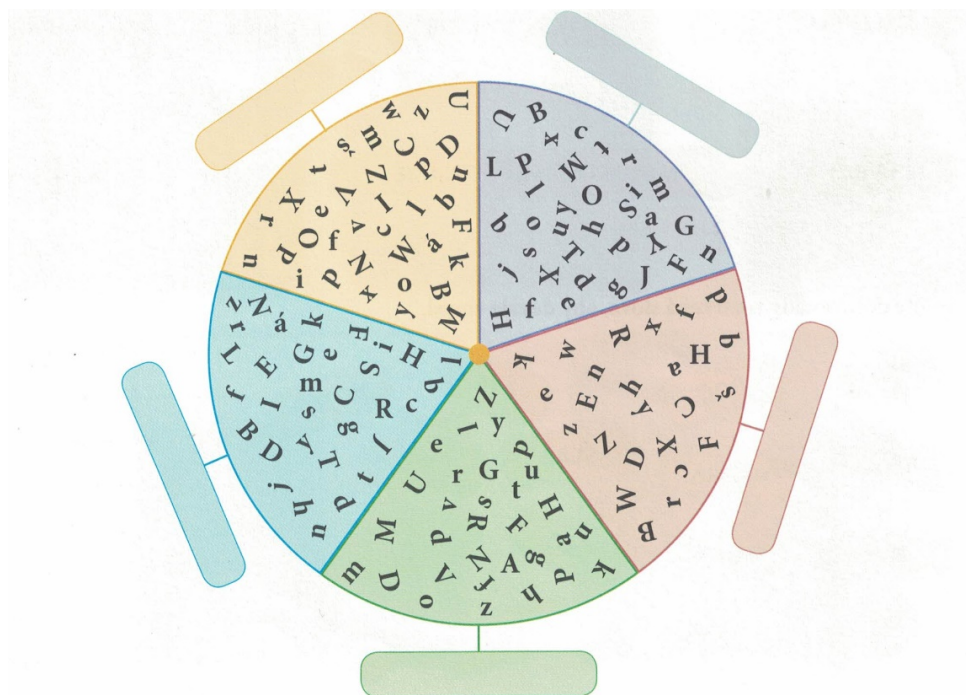
.....

Příloha 2 Lysá barokní

1. Mezi fotografiemi jsou dvě památky z doby baroka. Zřetelně je označte.

2. V každém dílu kruhu je ukryt jeden název druhu stavby z doby baroka. Rozluštíte je tak, že vyškrtnáte všechna písmena, která se vyskytují dvakrát. Z těch, která zůstanou, složíte názvy staveb.

Příloha 3 Seznam a klasifikace využitelných učebních pomůcek

Druhy pomůcek podle zdroje smyslového vnímání	Pomůcky zprostředkující - doplňující pramenný materiál		Pomůcky bezprostřední, mající charakter historického pramene
	tradičně používané	nesoucí určitý stupeň autenticity	autentické
SLOVNÍ	Různé druhy výkladu učitele (<i>monologické</i> : vyprávění, popis, vysvětlování, přednáška, <i>dialogické</i> : rozhovor, seminář, beseda)	Výklad odborného pracovníka, výklad průvodce	Vyprávění účastníka události, vyprávění či beseda s pamětníkem
TEXTOVÉ	Školní učebnice, zápisy a další druhy grafického záznamu(na tabuli, do sešitu), didakticky zpracované texty (výňatky z beletrie apod...)	Beletrie historická, literatura faktu, populárně naučná a odborná literatura, naučné slovníky, encyklopedie a bibliografie, didakticky upravené historické prameny	Listiny, kodexy, inkunábule, staré tisky, dobový tisk apod., protokolované záznamy různých jednání a zasedání, jiné druhy písemných pramenů
OBRAZOVÉ	<i>Dvojrozměrné učební pomůcky</i> : <i>reálné</i> - obrazové vybavení učebnic, náčrty, obrazové soubory, nástěnné obrazy, historické nástěnnky, magnetická tabule s aplikacemi, světelné obrazy získané různými projekčním technikami(diafilmy, diapositivní série, fóliogramy).., <i>Symbolické</i> - geografická schémata, mapové náčrty, slepé a obrysové mapy, historické kartogramy, školní atlasy a další symbolické pomůcky - grafy, diagramy, časové přímky.	obrazové přílohy publikací, historické atlasy, reprodukce uměleckých děl, plošná zobrazení trojrozměrných objektů	Obrazová dokumentace, fotografie, plány měst, historických lokalit a jejich areálů, karikatury, plakáty, originály malířských uměleckých děl
ZVUKOVÉ	Vyprávění učitele (monologické, dialogické či scénické zpracování) nebo zprostředkované didaktickou technikou, případně s využitím materiálů, tzv. vysílání pro školní fonotéky	Pořady zprostředkované moderními sdělovacími prostředky, dramatizace historických událostí	autentické záznamy různých projevů a jednání
AUDIOVIZUÁLNÍ	školní diktafon, školní film, TV, DVD,	videozáznamy, historické filmy	Reportážní film
HMOTNÉ	Trojrozměrné učební pomůcky - reálné (makety) i symbolické včetně plastických map	Další druhy modelů a trojrozměrných rekonstrukcí dokladů hmotné kultury	Originální doklady hmotné kultury (zejména nástroje, zbraně, keramika, výrobní prostředky, aj.) včetně artefaktů a projevů architektury

Příloha 4 Mapka Mikroregionu Polabí

